

ФІЛОСОФІЯ РЕЛІГІЇ

УДК 130.1

ФІЛОСОФСЬКЕ РОЗУМІННЯ ЗНАЧЕННЯ РЕЛІГІЇ В ЖИТТІ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ (ГУМАНІСТИЧНІ ІДЕЇ Ж. МАРІТЕНА)

*І. С. МАТВІЄНКО, кандидат філософських наук, асистент
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
E-mail: malushka20@ukr.net*

Анотація. Стаття присвячена розгляду проблеми віри і релігії в умовах сучасного прогресу науки та техніки, коли людина в цьому процесі втрачає свою індивідуальність та моральність. У своїх роботах Ж. Марітен звертається до проблем людської особистості, намагаючись продемонструвати, що моральність та віра в Бога, можуть допомогти людині віднайти власне я та свою унікальність в умовах глобалізації світу.

Ключові слова: людина, віра, особистість, Бог, релігія, гуманізм

Ситуація в Європі та світі змушує людство знову говорити про суспільну кризу, кризу людства але вже планетарних масштабах. З початком ХХІ ст. ми постійно є свідками страшних подій, які відбуваються по всій території нашої планети, незалежної від рівня економічного, духовного чи соціального розвитку: терористичні атаки на мирних жителів, постійні бойові дії, які виникають в різних країнах, і так далі. То скільки ще нам потрібно часу, щоб зрозуміти, що людство вже стоїть на межі своєї загибелі? Можливо потрібно шукати вихід з цієї ситуації, адже за ці роки активного поступового знищення людей виросло вже нове покоління молоді, яке на власні очі бачило та бачить трагедії, які відбуваються. Саме тому, ми пропонуємо звернутися до робіт Жака Марітена та його «проекту виходу з кризи». Хоча його роботи написані на початку ХІХ ст. і натхненний він був ІІ Світовою війною, але в його роботах є досить багато ідей, які можна використати для розбудови сучасної демократії та мирного суспільства в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Низка зарубіжних науковців у своїх працях торкаються деяких проблем неотомізму (Ю. Бохенський, Ю. Боргош, Н. Лобковіц, А. Хюбшер), серед російських

та українських дослідників важливими є розвідки С. Аверінцева, Б. Бичка, О. Малиновської, А. Мігонатьєвої та інших.

Мета дослідження – показати значення віри та релігії в умовах сучасної кризи людства, з огляду на філософські ідеї Ж. Марітена.

Результати дослідження та їх обговорення. В наш час ми спостерігаємо руйнацію традицій і релігійні не є виключенням. Сучасна людина живе у світі, який сама створює шляхом розвитку техніки, власноруч заточуючи себе в коло постійного задоволення матеріальних благ. Зацикленість на цьому спонукає людину на відмову від релігії та головних принципів християнства. Адже, якщо я маю гроші, то що мені той Бог. Зреченість Бога виходить за рамки чисто теоретичної сфери і стає основою щоденного життя широкої маси населення навіть серед тих, хто все одно вважає ще себе християнином. Віруючі (ті, що ще залишилися) поступово починають сумніватися в догмах християнства та обрядах, які виконуються. Вони сумніваються у всьому, починаючи від Бога як існуючого, і до Біблії як джерела одкровення Бога та церкви як окремого та необхідного інституту. Проблема віри стає універсальною для всіх. Людина залучає себе до групи віруючих не тому, що вірує, а тому, що так роблять всі у родині чи в колі друзів, не розуміючи, що насправді під собою являє віра та одкровення перед Христом. Багато хто з християн з часом перестає істинно вірувати, але за звичкою вважає себе приналежним до когорта релігійних людей. Саме тому, для того щоб повернути віру та релігію в суспільство ми маємо звернути увагу на вчення Жака Мартена, який своїми роботами намагається повернути нас до віри в Бога, але не шляхом заперечення досягнень сучасного світу, а шляхом залучення політики та культури в наше буденне життя.

Споглядаючи на історію людства чи то Захід, чи Схід ми водночас спостерігаємо одну особливість людини – прагнення до істини, прагнення людини дослідити глибини пізнання через власне самопізнання. І чим більше людина намагається пізнати світ та оточуючу дійсність, то більше усвідомлює себе як унікальну істоту, яка ставить перед собою постійні питання, які мають задовольнити її бажання дізнатися про сенс життя, як можливе існування речей в світі та осягнути таємницю власного існування. Заклик «Gnothi seauton (Пізнай самого себе), вирізьблений на архітраві Дельфійського храму, є свідченням фундаментальної істини, яку повинен визнавати, як елементарне вихідне правило кожен, хто, бажаючи відрізнятись від інших створінь, іменує себе «людиною», тобто тим, хто «знає самого себе»[1, с. 5-6].

Питання про те, хто є людина, куди вона прямує та звідки прийшла, чому існує зло чи добро, що чекає на людину після смерті

розглядають майже всі релігії світу. Відповіді на ці питання ми знаходимо в священних письменах Ізраїлю, в Авесті, у Ведах, у роздумах Лао-Цзи, Конфуція, Будди, ці питання не обминули ні Аристотель, ні Платон, навіть в поемах Гомера ми знаходимо спроби відповіді, і в трагедіях Еврипіда та Софокла. Одним з найголовніших шляхів до істини є філософія, яка постає як любов до мудрості, любов до істини, а прагнення істини є невід'ємною частиною людської природи. Філософія виникає водночас і на Заході, і на Сході. Саме вона є тією рушійною силою, яка керує культурою, бо «кожен народ має свою одвічну, тільки йому притаманну мудрість – справжній скарб культури, яка прагне дозрілого вираження передусім у строго філософських формах»[1, с.8].

Історія філософії показує, що віра та розум ідуть поруч, хоча зараз ми можемо спостерігати збільшення прірви між ними. Але якщо поглянути на цю проблему з чесним серцем та розумом, то ми можемо відкрити собі дорогу до істини. Така чесність думки відкриває нам глибокий аналіз та досягнення таких проблемних питань як свобода, воля, індивідуальність, суб'єктивність, пізнання та інші. Розум, позбавлений віри, ризикує втратити свою головну мету, а віра без підтримки розуму більше зосереджується на переживаннях та відчуттях, тим самим ризикуючи втратити свій універсальний характер.

Жак Марітен як представник персоналістсько-гуманістичного напрямку в філософії, як мислитель закликав до діалогу між розумом та вірою, вважаючи, що тільки таким шляхом людина може перебороти кризовий стан та гармонійно існувати в соціумі. Марітен Ж. є критиком новоєвропейського «антропоцентричного гуманізму», який протиставляється «гуманізму інтегральному (теоцентричному)», який вибудовується навколо релігійних цінностей і принципів внутрішньої свободи людини. Християнський гуманізм вважає моральними лише ті норми і погляди, які базуються на християнському уявленні про людину. Тому істинна людяність виражається в любові до ближнього, в милосерді, співчутті, всепрощенні і це можливо лише в такому гуманістичному світогляді. Людина – це не просто тварина, яка має розум, але й істота, яка обдарована «надприродною» силою – духовністю. Остання обумовлює унікальність та неповторність кожного. Доречним у даному контексті є твердження Ж. Марітен про те, що людина в більшій своїй частині, духовна істота. «Християнський гуманізм» трактується як інтегральний розвиток людини, заперечує ідеї класичного гуманізму – «людина – міра всіх речей», «людина – творець своєї долі», натомість пропонує свої ідеї залежності людини від волі Бога. Марітен Ж. зазначає: «Людина є водночас і людина

«діюча», і людина «розумна», а перед тим як бути людиною «розумною», щоб стати нею, потрібно бути людиною «діючою»» [2, с. 7-8].

За структурною схемою Ж. Марітена в неотомістську «філософію природи» входить психологія та філософська антропологія. Розділення людини на кінечне тіло та безкінечну душу є типовим для католицької релігії. Основою для неотомістської антропології та психології є центризм, який протиставляється антропоцентризму. Головною складовою будь-якої людини є душа. Вона, як зазначає Ю. Бохенський (швейцарський філософ неотоміст, представник томістського «реалізму»), є унікальною формою людської істоти, душа є нематеріальною та не складається з частин, руйнація її як така не можлива, смерть людини не є кінцем для неї. Саме за допомогою душі фізіологія людини є можливою, адже саме вона є субстанціонально-духовною, свобідною та безсмертною.

Називаючи свою концепцію «інтегральним гуманізмом», Марітен пише про те, що людині притаманна духовна сторона, за допомогою якої вона спілкується з божеством. На його думку, людина знаходиться між двома полюсами – духовним і матеріальним, саме тому має в собі два начала: людини як особистості (personalite) та людини як індивідуума (individu). Індивідуальність та особистість не займають рівні частини в людині, а перебувають у певній субординації – індивідуальність є щось нижче від особистості, яка є чимось піднесеним. До матеріальної частини світу людина прагне своєю індивідуальною стороною, а до духовного – прагне особистість.

Марітен визнає досягнення науки та говорить про те, що підтримує думку Дарвіна, щодо тваринного походження людини, але людина має безсмертну душу, що доводить і її пряме походження від Бога, тобто людина є божественним творінням. Людська мудрість має досягти такого визначення і тут можливі лише два варіанти: або вона прагне до висоти любові до Бога, або опускається до найвищого рівня. Усвідомленням того, що вона любить Бога, людина засвідчує, що і діє, і мислить у відповідності з ним. З іншого боку, людина відчуває і те, що вона Любима, а це означає: людина – особистість, яка є вільною та незалежною. «Одна лише любов робить усе. Це вона користується знанням, яке черпає під дією Духа Божого як найсолодший дар – щоб з іще більшою повнотою поєднатися з Любимим... Душа шукає поєднання з тим, Хто Перший полюбив її», – пише Ж. Марітен [3, с. 66]. Саме за допомогою любові людина піднялася над усім тваринним у світі й стала тим, ким вона є, але цього недостатньо – любов до Любимого має бути завжди. Людина є «і тіло, і дух, які зв'язані між собою не ниткою, а єдністю

субстанцій», за переконанням Ж. Марітена [3, с. 72]. Саме за допомогою любові людина має змінити своє ставлення до світу й не пливати за течією, а коли прокинеться її душа, людина має почати діяти, не чекаючи на Причастя Христа або Апокаліпсис. Потрібно змінюватися вже зараз, а не чекати на завтра [5, с. 66] .

Жак Марітен зазначає, що жодна з релігій, відомих в історії людства, не розглядається як проста природна релігія, що її філософи розглядають абстрактно. Усі релігії походять із загальних принципів природи. «Істинна релігія надприродна, вона прийшла з небес разом з Тим, хто створив милість і істину. Вона не від людини, не від світу, не від будь-якої цивілізації чи культури, не від цивілізації чи культури загалом, вона – від Бога. Вона трансцендентальна щодо будь-якої цивілізації та будь-якої культури» [4, с.45].

Первинним для неотомістів є божественне, чисте буття. «Матеріальний світ є похідним, вторинним. Бог є першопричиною буття та першоосною всіх світоглядних настанов людини. Невід'ємними атрибутами загальнофілософської концепції особистості в неотомізмі є самосвідомість, свобода, творчість, самотворчість, здатність до реалізації в духовному акті, хоча вони мають свою цінність лише у взаємодії з Богом»[5, с. 69]. Важливою ідеєю томізму та неотомізму є пошук шляхів гармонізації віри та науки. Завданням філософії є підведення розуму до ідеї Бога, але не торкаючись доказів його існування, адже це вже поле дослідження теології. Провідником між земним та небесним світом є природа. І саме завдяки їй ми розглядаємо прекрасне, яке виступає критерієм для оцінки абсолютної, вічної краси в образі Бога та відносної, що виступає в образі людини.

Людина не відкрита сама собі. Чим більше людина пізнає свою суб'єктивність, тим більше вона залишається прихованою для себе. Бог усе знає про людину як про суб'єкта. Якби Бог не знав кожну людину, то ніхто не знав би іншу людину в її істині. Пізнати іншого за допомогою розуму неможливо. І ця неможливість ламається під тиском любові. Вона не приходить, як більш-менш інтенсивна емоція, любов є радикальною тенденцією та вродженою основою, включеною в саме буття.

ВИСНОВКИ

Гармонійне існування людини в світі може бути реалізоване шляхом поваги до інших людей, рас, націй та релігійних переконань. Живучи відповідно до десяти заповідей Божих, людина буде позбавлена вад вбивати інших, адже основою її існування в світі буде любов до ближнього та Бога.

Список літератури

1. Енцикліка Fides et Ratio Святішого Отця Івана Павла II до єпископів Католицької Церкви про співвідношення віри та розуму [Текст]/ Іван Павло II; пер. з польської Н. Попач. Київ – Львів: Вид. відділ «КАЙРОС» Київського коледжу католицької теології св. Томи Аквінського; Монастир монахів студентського уставу видавничий відділ «СВІЧАДО», 2000. - 152 с.
2. Маритен, Ж. Філософ в мире [Текст] / Жак Маритен // . – М.: Высшая школа, 1994. – 194 с.
3. Маритен, Ж. Величие и нищета метафизики [Текст]/ Жак Маритен // Работы Ж. Маритена по культурологии и истории мысли. – Выпуск 1. – М., 1990. – С. 55 – 76.
4. Маритен, Ж. Знание и мудрость [Текст] / Жак Маритен // . – М.: Научный мир, 1999. – 256 с.
5. Матвієнко, І. С. Філософське осягнення людини: інтегральний гуманізм Ж. Маритена та гуманістичний психоаналіз Е. Фромма [Текст]/ І. С. Матвієнко// . – К.: ВАДЕКС, 2015. – 162 с.

References

1. Ivana Pavlo II (2000). Enciklika Fides et Ratio Sviatiishogo Otcia Ivana Pavla II do epuskopiv Katoluckoi Cerkvy pro spivvidnoshenia viru ta rozumu [The Encyclical Fides et Ratio, the Holy Father John Paul II to the bishops of the Catholic Church regarding the relationship between faith and reason]. SVICHADO, 156.
2. Mariten, J. (1994). Filosof v mire [Philosopher in the world]. Moscow, Russia: High school, 194.
3. Mariten, J. (1990). Velichie i nischeta metafiziki [The Majesty and poverty of metaphysics]. The work of Jacques Maritain on cultural studies and the history of thought. 1, 55-76.
4. Mariten, J. (1999). Znanie i mydrost` [Knowledge and wisdom]. Moscow, Russia: The scientific world, 256.
5. Matviienko, I. S. (2015). Filsofs`ke osiagnennia ludyny: integralnyi gumanism J. Maritena ta gumanistychnui psihoanaliz E.Fromma [Philosophical comprehension of man: the integral humanism of Jacques Maritain and humanistic psychoanalysis of Erich Fromm]. VADEX, 162.

ФИЛОСОФСКОЕ ПОНИМАНИЕ ЗНАЧЕНИЯ РЕЛИГИИ В ЖИЗНИ СОВРЕМЕННОГО ЧЕЛОВЕКА (ГУМАНИСТИЧЕСКИЕ ИДЕИ Ж. МАРИТЕНА)

И. С. Матвиенко

Аннотация. *Статья посвящена рассмотрению проблемы веры и религии в условиях современного прогресса науки и техники, когда человек в этом процессе теряет свою индивидуальность и нравственность. В своих работах Ж. Маритен обращается к проблемам человеческой личности, пытаясь продемонстрировать, что нравственность и вера в Бога могут помочь человеку найти собственное я и свою уникальность в условиях глобализации мира.*

Ключевые слова: *человек, вера, личность, Бог, религия, гуманизм*

PHILOSOPHICAL UNDERSTANDING OF VALUE OF RELIGION IS IN LIFE OF MODERN HUMAN (HUMANISTIC IDEAS OF J. MARITEN)

I. S. Matvienko

Annotation. *The article is sanctified to consideration of problem of faith and religion in the conditions of modern progress of science and technique, when a human in this process loses his individuality and morality. In the works J.Mariten calls to the problems of human personality, trying to show, that morality and faith are in God, can help a man to find actually I and the unicity in the conditions of globalization of the world.*

Keywords: *man, faith, personality, God, religion, humanism*

УДК 130.2

ТОТАЛЬНИЙ ХАРАКТЕР РЕЛІГІЙНИХ ПРАКТИК ТА ЙОГО ТРАНСФОРМАЦІЇ В СУЧАСНОМУ МЕДІА-СУСПІЛЬСТВІ

Д. В. САМАРДАК, аспірант*
**Національний університет біоресурсів
і природокористування України**
E-mail: samardakunfor@mail.ru

Анотація. *Сучасний медіа-простір пропонує нові релігійні цінності, що формують специфічний тип релігійності. Будучи тотальним і загальнодоступним, він з високою швидкістю поширює інформацію, яка набуває некритичного авторитету.*

---

*Науковий керівник – кандидат філософських наук, доцент А. Г. Кравченко